
Загальноекономічні питання

УДК 338.24

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ЕФЕКТУ В ЕКОНОМІЦІ

Шматько Н. М., к.е.н., доцент (УПА)

У статті розглянуто теоретичні основи поняття синергетичного ефекту, розглянуто сутність синергетичного ефекту та синергетичної економіки, як економічної категорії сучасного відтворення і її забезпечення фінансово-економічними відносинами, розглянуто способи вимірювання синергетичного ефекту та запропоновано функціональний синергізм між різними групами галузей, визначено, що виявлено, що гроші та їх рух (потоки) виступають в якості одного з факторів реального відтворення і у складі комплексу різномірних чинників, які здатні надавати безпосередній вплив на утворення синергетичного ефекту.

Ключові слова: синергетичний ефект, синергізм, синергетична економіка, ефект синергізму.

ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ В ЭКОНОМИКЕ

Шматько Н. Н., к.э.н., доцент (УИПА)

В статье рассмотрены теоретические основы понятия синергетического эффекта, рассмотрена сущность синергетического эффекта и синергетической экономики, как экономической категории современного воспроизводства и ее обеспечение финансово-экономическими отношениями, рассмотрены способы измерения синергетического эффекта и предложен функциональный синергизм между различными группами отраслей, выявлено, что деньги и их движение (потоки) выступают в качестве одного из факторов реального воспроизводства и в составе комплекса разнородных факторов, которые способны оказывать непосредственное влияние на образование синергетического эффекта.

Ключевые слова: синергетический эффект, синергизм, синергетическая экономика, эффект синергизма.

APPROACHES TO FORMATION SYNERGISTIC EFFECT IN THE ECONOMY

Shmatko N. M., Candidate of Economic Sciences, an associate professor (UEPA)

The article deals with the theoretical foundations of the synergy concept, the essence synergy and synergy economy, as an economic category and its modern reproduction of the financial and economic relations. Also, it deals with how to measure the synergistic effect of joint conduct of operations: either evaluation of the reduction of costs for a given level of income either assessment increase profits for a given level of investment. So, when entering into a new strategic area of economic production initial losses and later operational losses will be different. This indicates the presence of two types of synergy: the initial and operational. It was proposed functional synergism between different groups of industries, determined that synergies can be created only in a real economy, since this type of effect is the result of a combination of factors. This combination of factors contain production, consumption, exchange and distribution of primary resources and created wealth. It was defined that money and their movements (flows) stands as the factor of real reproduction. They as a part of complex of different factors can make direct influence on the formation of synergies.

Keywords: synergic effect, synergy, synergic economy, effect of synergism.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями.

Необхідність переведення економіки України на інноваційний шлях розвитку, що базується на науково-технічному прогресі, стає все більш очевидною. Однак далеко не всі інновації економічно виправдані, а тільки ті, які дають економічний ефект достатньої величини, відповідаючи при цьому соціальним та екологічним вимогам. Найбільші можливості підвищення ефективності відтворення на всіх його рівнях містяться в раціональному поєднанні всіх його чинників, насамперед, науково-технічних інновацій, причому результат цього з'єднання приймає вигляд синергетичного ефекту. Раціональне з'єднання чинників відтворення забезпечується взаємопов'язаними цілеспрямованими впливами двох видів відносин - організаційно-управлінських і фінансово-економічних. У цьому, раціоналізація фінансово-економічних впливів на відтворення з метою можливої максимізації синергетичного ефекту набуває особливої актуальності [4].

Синергетичний економічний ефект грає виключно важливу роль в економічному розвитку країни, починаючи з окремого підприємства і закінчуючи народногосподарським комплексом в цілому. Чим більше частка синергетичного економічного ефекту у складі створеної цінності, тим більшої ефективності досягає виробництво. Це твердження справедливо для всіх рівнів економіки - мікро-мезо-макро. І навпаки, мала частка синергетичного економічного ефекту свідчить про низький рівень ефективності господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки стали з'являтися окремі фундаментальні праці з проблем синергетичного ефекту і синергетичної економіки – И. Ансофф [1], В.-Б. Занг [2], М. Г. Саєнко [3], О. А. Грунина [4], В. Г. Ярмольчук [5].

Саєнко М. Г. [3, с. 70-71] вважає, що існують певні типи синергізму. Найбільш поширена класифікація - по складових формули рівня (норми)

повернення інвестицій: обсяги продаж, витрат, інвестицій та менеджмент.

Отже, типи синергізму наступні:

1. Синергізм продаж - проявляється внаслідок використання для реалізації декількох товарів підприємства одних і тих же каналів збуту, використовуються одні і ті ж склади, торгова мережа, транспорт, кадри, спільний маркетинг тощо.

2. Оперативний синергізм - від спільного використання ряду основних засобів і робочої сили, спільного розподілу накладних витрат, спільного навчання, великих закупок - словом, від спільної операційної діяльності.

3. Інвестиційний синергізм - проявляється в результаті спільного використання виробничих потужностей, спільних запасів сировини, спільної технологічної бази, одного і того ж обладнання тощо. Внаслідок потреба в інвестиціях на новий бізнес зменшується.

4. Синергізм менеджменту - не впливає на пряму із формули віддачі інвестицій, але здатний справляти значний вплив на загальний синергетичний ефект. Синергізм менеджменту проявляється тоді, коли проблеми управління в новій галузі схожі з існуючими, тобто коли керівництву підприємства вистачить наявної компетентності високо професійної діяти в новому бізнесі. Якщо ж проблеми в новій галузі будуть новими і незнайомими, позитивний ефект синергізму не тільки буде низьким, а, швидше за все, появиться загроза від'ємного ефекту від рішень керівництва.

І. Ансофф поняття синергізму розглядає як ефект сумісної діяльності вищий від суми ефектів складових частин, якщо б вони працювали окремо. В діловій зарубіжній літературі дане поняття називають ефектом "2+2=5" для того, щоб підкреслити, що підприємство шукає таку комбінацію бізнесів, при якій ефект від інтеграційної суми (портфеля) більший, ніж проста сума ефектів складових частин [1].

Тобто, при одному і тому ж обсязі інвестицій, "інтегроване" підприємство може

отримати більший прибуток або матиме менші витрати виробництва ніж підприємство з непов'язаними підрозділами. В цьому і полягає ефект синергізму.

Мета статті. Розглянути та проаналізувати теоретичні та практичні положення формування синергетичного ефекту та синергетичної економіки в економіці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку критерієм ефективності національної економіки, орієнтованої на інноваційний розвиток на базі науково-технічного прогресу, виступає абсолютна і відносна величина створюваного реального синергетичного ефекту, від якого слід відрізнити уявний синергетичний ефект, утворений за допомогою спекулятивних трансакцій.

Хоча реальний синергетичний ефект створюється тільки в реальній економіці, фінансові ресурси можуть надавати дуже значний вплив на створення і розповсюдження синергетичного ефекту у складі як чинників відтворення, так і того активного початку, яке управляє з'єднанням цих факторів. В умовах нерегульованого державою ринку фінансово-економічні відносини в принципі не здатні забезпечити в масштабі національної економіки на належному рівні створення синергетичного ефекту, що базується на науково-технічному прогресі. На це здатний лише особливий, формований під стратегічним впливом держави комплекс фінансово-економічних відносин, орієнтований в якості головної мети не на зростання грошового капіталу, а на максимізацію реального синергетичного ефекту при дотриманні обмежень і орієнтирів соціального та екологічного порядку.

Існує два способи вимірювання синергетичного ефекту від спільного ведення операцій: або оцінка ступеня скорочення затрат при даному рівні доходу, або оцінка збільшення прибутку при даному рівні інвестицій. Так от, при входженні в нову стратегічну зону господарювання (СЗГ) виробничі витрати на початковому етапі і пізніше на оперативному будуть суттєво відрізнятися. Це вказує на наявність ще двох типів синергізму: початкового і оперативного [3, с. 71-74].

1. Початковий синергізм - від входження в нову галузь, від диверсифікації. Існує у двох формах: а) у формі грошової економії б) у формі економії часу на шляху до високої конкурентоздатності.

Що стосується грошової економії, то на початковому етапі вона може бути, а може і не бути. Тобто на початковому етапі може мати місце як позитивний, так і від'ємний синергізм. Справа в тому, що на цьому етапі до легко прогнозованих витрат на входження в галузь додаються неявні витрати, пов'язані з переходом у новий бізнес: затрати на нову організацію виробництва, на нові правила і процедури, наймання нових спеціалістів,

зрештою розплата за помилки і навіть грубі прорахунки в побудові нових організаційних відносин та перші невмілі рішення в новому середовищі. І якщо такі затрати переважають початковий синергізм, він стає від'ємним, а підприємство вразливим, оскільки конкуренти таких затрат не мають. Якщо ж ресурси підприємства і навички персоналу відповідають вимогам нової СЗГ, такі початкові витрати будуть мінімальними, а початковий синергізм позитивним.

Що стосується економії часу на початковому етапі, то треба мати на увазі, що саме на цьому етапі суттєво загрожує розплата за затримки у часі. Підприємство, ресурси і навички якого близькі до умов господарювання в новій стратегічній зоні, швидко пристосовується до цих нових умов і виривається вперед порівняно з фірмами, які починають з нуля, тобто починають діяти в цілком незнайомому середовищі і початкового синергізму не мають.

2. Оперативний синергізм - отримують від економії оперативних та інвестиційних затрат при спільному використанні ресурсів в період після початкового етапу. Він залежить від двох факторів:

- а) від використання ефекту масштабу;
- б) від розподілу накладних витрат на

більшу кількість продукту.

Отже початковий і оперативний синергізм проявляться в найвищій мірі у наступних випадках:

- а) якщо потенціал керівництва до диверсифікації використовувався не в повну міру своїх можливостей;
- б) якщо новий бізнес не потребує зовсім нових знань і навичок;
- в) якщо наявні ресурси близькі до потреб в ресурсах нового бізнесу.

Ефекти синергізму симетричні. Тобто, синергізм не тільки найкращий спосіб прискорення зростання виробництва нового продукту без особливих додаткових інвестицій, але й має суттєвий зворотний вплив на затрати по виробництву традиційного товару.

Підприємство повинно максимально оптимізувати синергетичний ефект, шляхом скрупульозного підбору і поєднання товарів та ринків, видів бізнесу. Завдяки умілому використанні ефекту синергізму, зокрема, низьким витратам, підприємство може отримати цінову перевагу і завоювати більшу частку ринку. А ще може дозволити собі затратити більше засобів на наукові розробки, ніж конкуренти, максимізувати норму повернення інвестицій і привабити таким чином інвесторів тощо.

Вимірювання синергізму багато в чому схоже з оцінкою сильних і слабких сторін внутрішнього середовища. Для оцінки ступеня синергізму вимірюються спільні ефекти між двома варіантами рішень. При оцінці ж сильних і слабких сторін ранжуються можливості підприємства

стосовно деякого бажаного рівня. Перше використовується для прийняття рішення про новий товар/ринок, друге - для рішення про розвиток

певних сильних сторін або про усунення деяких недоліків в підприємстві.

Функціональний синергізм між різними групами галузей зображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Функціональний синергізм між різними групами галузей [3]

Групи існуючих галузей	Функціональний підрозділ	Групи нових галузей		
		ВПК	Виробництво засобів виробництва	Виробництво товарів споживання
1	2	3	4	5
ВПК	ЗУ	Високий	Низький	Від'ємний
	ДР	Високий	Середній	Низький
	В	Високий	Низький	Від'ємний
	М	Високий	Низький	Від'ємний
Виробництво засобів виробництва	ЗУ	Високий	Високий	Середній
	ДР	Середній	Високий	Низький
	В	Низький	Високий	Низький
	М	Низький	Високий	Низький
Виробництво товарів споживання	ЗУ	Від'ємний	Низький	Високий
	ДР	Низький	Низький	Високий
	В	Від'ємний	Низький	Високий
	М	Від'ємний	Низький	Високий

Позначення: ЗУ – загальне управління (менеджмент); ДР – дослідження і розробки; В – виробництво; М – маркетинг

Синергетичний ефект безпосереднім чином може створюватися лише в реальній економіці, оскільки даний вид ефекту є результатом ефективного поєднання чинників відтворення, що охоплює виробництво, споживання, обмін і розподіл первинних ресурсів і створюваних благ.

Однак, багато процесів в економіці, запущені і здійснені саме завдяки їх цілеспрямованому фінансуванню, здатні створювати синергетичний ефект, у зв'язку, з чим правомірно говорити про непрямому вплив фінансової сфери, відповідно і грошових потоків на освіту синергетичного ефекту. Гроші та їх рух (потоки) виступають в якості одного з факторів реального відтворення і у складі комплексу різномірних чинників, які здатні надавати безпосередній вплив на утворення синергетичного ефекту.

Висновки. Таким чином, критерієм реального чи уявного синергетичного ефекту у фінансовій сфері є наявність (або відсутність) відповідного приросту реальних цінностей, що досягається застосуванням фінансових методів.

При цьому приріст грошової маси, забезпечений реальним товарним покриттям,

створює реальну грошову базу, в рамках якої утворюється синергетичний ефект, породжуваний діями саме у фінансовій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ансофф І. Стратегическое управление : пер. с англ. [Текст] / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 678 с.
2. Занг В.-Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории : пер. с англ. [Текст] / В.-Б. Занг. – М.: МИР, 1999. – 335 с.
3. Сасенко М. Г. Стратегія підприємства : навч. посібник. [Текст] / М. Г. Сасенко. – Т.: ТАЙП, 2003. – 215 с.
4. Грунина О. А. Формирование финансового энергетического эффекта: автореф. дис. д.э.н. : 08.00.10 / О. А. Грунина. – Москва, РГСУ, 2011. – 50 с.
5. В. Г. Ярмольчук, Совершенствование систем управления экономикой и уровень жизни личности, М., Издательство Национального института бизнеса, 2006. – С. 15–33.

*Рецензент д.е.н., професор УІПА Прохорова В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАТ Єлагін Ю.В.*